

**Láhka (2009:724)
našuvnnalaš unnitloguid
ja unnitlogugielaid birra
láhkakommentáraiguin**

© **SÁMEDIGGI, 2024**

ISBN: 978-91-987736-6-8

Giella: Nordsamiska

Govva: Carl-Johan Utsi

Sámediggi, Box 90, 981 22 Giron/Kiruna

Čujuhus: Adolf Hedinsvägen 58

Tel: 0980-780 30

www.samediggi.se

Tryck: Exakta Print AB, Malmö, 2024

Láhka (2009:724) našuvnnalaš unnitloguid ja unnitlogugielaid birra

Ođđajagimánu 1. beaivvi 2019 rájis rievdadusat unnitlogulágas bohtet fápmui. Rievdadusat nannejit našuvnnalaš unnitloguid *juvddálaččaid, romalaččaid, sámiid, ruotasuopmelaččaid ja durdnosleagilaččaid* vuoigatvuođaid ja vel unnitlogugielaid *jiddisch, romani chib, sámegiella, suomagiella ja meänkieli*.

Dán čállošis oaččut ollislaččat oasi unnitlogulágas, ovttas kommentáraiguin visot mearrádusaide. Rievdadusat, mat bohtet fápmui jahkemolsašumis guoská paragrafáid 1, 3, 5, 5a, 5b, 7, 10, 17, 18, 18a, 18b ja 18c. Kommentárat daid paragrafaide leat vižžojuvvon proposišuvnnas 2017/18:199 *En stärkt minoritetspolitik*. Kommentárat iežá paragrafaide leat vižžojuvvon proposišuvnnas 2008/2009:158 *Från erkännande till egenmakt*.

Čálloša loahpas gávdnojit maddái rievdaduvvon njuolggadusat skuvlálágas (2010:800), mat gusket ovdaskuvlla našuvnnalaš unnitlogugielaide ja sosiálabálvalusláhka (2014:453) bargiid birra, gain lea máhttu unnitlogugielain.

Oppalaš njuolggadusat

1§ Dát láhka siskkilda mearrádusaid našuvnnalaš unnitloguin, našuvnnalaš unnitlogugielain, hálddahusguovlluin ja rievttis geavahit unnitlogugiela hálddahuseiseválddiid luhtte ja duopmostuoluin sihke boarrásiidfuolaheami mearrádusain. Láhka siskkilda maid mearrádusaid lága heiveheami čuovvumis.

Láhkakomentára

Vuosttaš paragrafas dieđihuvvo lága sisdoallu. Paragrafa rievdaduvvo nu ládje ahte diehtu, mii muitala ahte láhka sisdoallá njuolggadusaid muhtin geatnegasvuodain ovdaskuvllas ja dakkár pedagogalaš doaimmas, mii oaivvilduvvo skuvlalága (2010:900) 25 kap. mii dievasmahtá dahje fállujuvvo ovdaskuvlla sajis, váldojuvvo eret, go dát mearrádusat sirdojuvvojit skuvlaláhkii.

2§ Našuvnnalaš unnitlogut leat juvddálaččat, romerat,sámit, ruohtasuopmelaččat ja durdnosleagilaččat Ruohta geatnegasvuodá mielde Eurohpáráđi rámmakonvenšuvnna jelgii našuvnnalaš unnitloguid suddjemis (SÖ 2000:2) ja eurohpalaš njuolggadusas riikkaoasi- dehe unnitlogugielas (SÖ 2000:3).

Giellalágas (2009:600) oaidná ahte našuvnnalaš unnitlogugielat leat suomagiella, jiddisch, meänkieli, romani chib ja sámegiella.

Láhkakomentára

Vuosttaš gurgadasas dieđihuvvojit visot našuvnnalaš unnitlogut, mat leat dohkkehuvvon Ruohtas Eurohpáráđi rámmakonvenšuvnna ja unnitlogugiellakonvenšuvnna jelgii. Nuppát gurgadasas čujuhuvvo giellaláhkii, mas dieđihuvvo makkár gielat leat našuvnnalaš unnitlogugielat.

Dáiguin logahallon gielaiguin oaivvilduvvojit maiddái visot iešguhtege gielaid varietehtat. Njuolggadusa áigumuš lea buorebut čalmmustahttit našuvnnalaš unnitloguid ja sin gielaid, ja maiddái makkár sierrasajádat dain lea Ruohtas, rámmakonvenšuvnna ja unnitlogugiellakonvenšuvnna geatnegasvuodaid ektui.

3§ **Gielddat ja regiovnnat galget dieđihit našuvnnalaš unnitloguide sin vuoigatvuođain ja almmolaš ovddasvástádus dán lága jalgii dain čállosiin maidda lámka čujuha. Seamma guoská stáhtalaš hálddahuseiseválddiid maid doaimma lea mearkkašahtti našuvnnalaš unnitloguide dehe unnitlogugielaide.**

Láhkakomentára

Paragrafa vuođđuda geatnegasvuođa juohkit dieđuid našuvnnalaš unnitloguide. Diehtujuohkin ii galgga dušše sisdoallat našuvnnalaš unnitloguid vuoigatvuođaid, muhto maiddá almmolačča ovddasvástádus unnitlogulága ektui ja iežá njuolggadusaid ektui, masa lámka čujuha. Dakkár čujuhusat gávdnojit 4 ja 16 §§ ja 17 §.

Gielddat ja regiovnnat earuhuvvojit stáhtalaš hálddahuseiseválddiin. Gielddain ja regiovnnain lea bákkolaš geatnegasvuohta dieđuid juohkit našuvnnalaš unnitloguid vuoigatvuođaid ja almmolačča ovddasvástádusa birra. Stáhtalaš eiseválddiin lea diehtujuohkingeatnegasvuohta, jus sin doaimmas lea mearkkašupmi našuvnnalaš unnitloguide dahje unnitlogugielaide. Ovddemusat guovtti eiseváldekategorijas lea sudja dieđihit našuvnnalaš unnitloguide sin vuoigatvuođaid birra ja almmolačča ovddasvástádusa birra. Okta kategorija leat eiseválddit, maiguin olbmot, geat gullet našuvnnalaš unnitloguide jeavddalaččat vurdojuvvojit gulahallat. Lea sáhka dakkár eiseválddiin, maiguin eanaš ássiin muhtimin lea

oktavuohta, nugo Dáhkádusgássa, Vearrodoaimmahat dahje Penšuvdnaeiseváldi. Maiddáí leanastivrrat oaivvilduvvojit gullat dán jovkui. Nuppi kategorijii gullet eiseválddit sektorovddasvástádusain muhtin surggiin, main lea mearkkašupmi unnitlogugielaide, dahje maid doaimmas muđui lea mearkkašupmi suddjet našuvnnalaš unnitloguid vuoigatvuođaid. Dát guoská ovddemusat eiseválddiide, geaid doaimmas lea erenoamáš čanus soames unnitlogupolitihka golbma oassesuorgái - vealaheapmi ja hearkkesvuohta, váikkuhanvejolašvuohta ja oasálašvuohta ja maiddáí giella ja kultuvrralaš identitehta - ja maiddáí eiseválddiide, geain lea bearráigeahččogohččos, mii sáhtta oažžut mearkkašumi našuvnnalaš unnitloguid vuoigatvuođaide. Ovdamearkkat dakkár eiseválddiin leat Stáhta Kulturráđđi, Giella ja álbmotmuittu instituhta, Skuvladoaimmahat, Vealahanáittardeaddji, Nuoraid- ja siivilaservvodagajearaldagaid eiseváld Dárkkistus dikšui ja fuolahussii, Vuoigatvuođakánsler ja Riikkabeivviid áššeolmmái.

Paragráfa rievdaduvvo maiddáí nu ládje ahte “heivvolaš vuogi mielde” váldojuvvo eret. Lea goitge ain iešguhtege gieldda, regionna dahje stáhtalaš hálddahuseiseválddi ovddasvástádus árvvoštallat man ládje dieđut juhkkovvojit. Vuolggasadji berre Leahkit ahte diehtujuhkima áigumuš lea ahte ovttaskasat, geat gullet našuvnnalaš unnitloguide galget sáhttit váldit vuhtii vuoigatvuođaideaset. Ovdamearkkat got galgá juohkit dieđuid bohtá ovdan mearrádusa ovdabargguin. Das nai celkovuvvo ahte diehtujuohkin berre maiddáí addot daid unnitlogugielaide, mat

vuorokuvvojit geavahuvvot ovttaskasain iežaset oktavuodain eiseválddiin (prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt* s. 65 ja 126). Dát cealkámušat leat ain fámus.

4§ Giellalágas (2009:600) namuhuvvo ahte servodagas lea erenomáš ovddasvástádus suddjet ja ovddidit našuvnnalaš unnitlogugielaid. Servodat galgá maid muđui ovddidit našuvnnalaš unnitloguid vejolašvuodaid seailluhit ja ovddidit iežas kultuvrra Ruoŧas. Máná kultuvrralaš identitehta ovddideapmi ja iežas unnitlogugiela geavaheapmi galget ovddiduvvot erenomážit.

Láhkakomentára

Mearrádusas oaidná ahte giellalágas dieđihuvvo ahte almmolaččas lea sierra ovddasvástádus suddjet ja ovddidit našuvnnalaš unnitlogugielaid. Dasa lassin nannejuvvo ahte našuvnnalaš unnitloguid vejolašvuodát doalahit ja ovdánahttit kultuvrraset galgá ovddiduvvot almmolaččas. Kultuvra doahpaga oažžu maiddái ipmirdit nu ahte dat sisdoallá giela.

Almmolaččain oaivvilduvvo almmolaš doaibma, mii čađahuvvo stáhta, gielddaid dahje regiovnnaid bokte. Ovddidemiin oaivvilduvvo ahte almmolaš aktiiva doaibmabijuid ja daguid bokte galgá doarjut gielaid ja kultuvrra ceavzima.

Mánáin, geat gullet našuvnnalaš unnitlohkui, lea dárbu beassat ovddidit sin iežaset unnitlogukultuvrralaš identitehta ja unnitlogugiela. Dakkár ovdánahttin galgá erenoamážit váldojuvvot vuhtii go

mearrádusat dahkkojit, mat sáhttet váikkuhit mánáide. Dán mearrádusa vuodđu leat Ruota geatnegasvuodát Eurohpáráđi rámmakonvenšuvnna, unnitlogugiellakonvenšuvnna ja ON:a mánáidkonvenšuvnna ektui.

5§ Hálddahuseiseválddit galget addit našuvnnalaš unnitloguide vejolašvuoda váikkuheapmái jearaldagaide mat gusket sin ja nu guhkás go lea vejolaš ráđđádallat unnitloguiguin dakkár jearaldagain.

Vuosttaš gurgadasa jalgii ráđđádallan galgá dáhphuvvat dan ládje ahte hálddahuseiseválddit dollet ráhkaduslaš ságastallama našuvnnalaš unnitloguiguin dárkkuhussan bastit váldit vuhtii sin oainnuid ja dárbbuid eiseválddiid mearrádusaiddahkamis.

Lágas (2022:66) mii guoská konsultašuvnna sámi álbmoga guoskevaš áššiiguin, leat erenoamáš mearrádusat mat gusket konsultašuvnnaid sámi álbmogiin.

Láhkakomentára

Paragráfa vuosttaš gurgadas rievdaduvvo nu ládje ahte cealkámuš “ovddasteaddjit” váldojuvvo eret. Dan rievdadusa bokte čielggaduvvo ahte stáhtalaš ja gielddalaš hálddahuseiseválddit eai dušše berre ráđđádallat ovddasteddjiiguin, geat leat nammaduvvon servviin, mat ovddastit našuvnnalaš unnitloguid, muhto maiddá olbmuiguin, geain lea gullelašvuolta našuvnnalaš unnitloguide, muhto eai leat organiserejuvvon servviid bokte.

Paragrafa nuppát gurgadas, mii lea ođas, sisdoallá čujuhusa got ráđđádallan vuosttaš gurgadasa jelgii galgá dahkkot. Geatnegasvuohta ráđđádallat vuosttaš gurgadasa jelgii lea fámus nu guhkás go vejolaš, mii mearkkaša ahte nuppát gurgadasa mearrádus galgá oidnojuvvot ulbmilsátnádeapmin. Dán muddemis ii gávdno makkárge celkon gáibádus ahte oainnut, mat leat ovdanbuktojuvvon ráđđádallamiin fertejit válđojuvvot vuhtii mearrideamis, muhto áigumuš lea ahte nu galgá dahkkot nu guhkás go vejolaš. 5 § jelgii lea ain geatnegasvuohta addit našuvnnalaš unnitloguide váikkuhanvejolašvuođa, maiddái iežá vugiid mielde go ráđđádallamiid bokte.

Guovddázis ráđđádallamiin berre Leahkit dat ahte našuvnnalaš unnitloguid oainnut duođas galget sáhttit válđojuvvot vuhtii eiseválddiid mearrideamis. Dat mearkkaša ahte eiseválddit berrejit ráđđádallat našuvnnalaš unnitloguiguin dan muttus go ain lea vejolaš váikkuhit boahtti mearrádussii. Gulahallangáibádusas lea eiseválddiin geatnegasvuohta rahčat ráhkadit vugiid ráđđádallamiidda, mat leat buorrin goabbatbeallásaš, dássásaš ja luohhtevaš oaivillonohallamii. Dáinna čielggaduvvo ahte ii leat doarvái ahte eiseváldi dušše dieđiha našuvnnalaš unnitloguide mearrádusa dahje doaibmabijuid birra. Láidehusa leat viežžan eurohpaš koda, idéaguddon organisašuvnnaid mearridanprosessii searvama birra (eurohpaš koda birra, geahča proposišuvnna 2017/18:199 *En stärkt minoritetspolitik* 8.2. oassi). Eiseválddiin lea geatnegasvuohta atnit plána ráđđádallamiidda, struktuvrragáibádusa jelgii.

Ferte leat čielggas mii áigumuš ráđđádallamiin lea ja mii vurdojuvvo oasseváldiin. Rievttes ulbmiljoavkku gávdnan ráđđádallamii lea iežá dehálaš oassi. Oasseváldit dárbbahit áiggil oažžut oasi áššebáhpiriin ráđđádallamiidda, vai sáhttet oassálastit dássásaš eavttuid mielde. Nugo lea namuhuvvon ovdalis, de lea dehálaš jurddašit dan ahte goas mearridanproseassas ráđđádallan galgá Leahkit. Dasa lassin berrejit gávdnot vierut čuovvuleamis ja máhcaheamis našuvnnalaš unnitfloguide.

5a§ Hálldahuseiseválddit galget erenomážit ovdidit mánáid ja nuoraid vejolašvuodaid váikkuheapmái ja ráđđádallamii jearaldagain mat gusket sin ja heivehit hámiid dasa sin eavttuide.

Láhkakomentára

Paragráfa, mii lea ođas, áigumuš lea lasihit mánáid ja nuoraid váikkuhanvejolašvuoda áššiin, mat gusket sidjiide. Mearrádus mearkkaša ahte eiseválddit earret iežá dárbbahit váldit vuhtii ahte mánát ja nuorat, hárvvibut go ovdal, leat organiserejuvvon servviid bokte ja dainna árvvoštallat molssaeavttuid dábálaš ráđđádallanvugiide. Dát sáhtta dahkkot nu ahte ohcá nuoraid sin iežas birrasis, omd. skuvllas, nuoraidviesuin, valáštallanservviin dahje sosiála mediain.

5b§ Gielddat ja regiovnnat galget dohkkehit ulbmiliid ja rávvagiid sin unnitlogupolitihkalaš bargui.

Dieđut ulbmiliin ja rávvagiin mat leat dohkkehuvvon vuosttaš gurgadasa jelgii galget gáibidettiin guđđojuvvot dan eiseváldái geas lea čuovvulanovddasvástádus 20 § jelgii.

Láhkakommentára

Paragráfas, mii lea ođas, dieđihuvvo gielddaid ja regiovnnaid geatnegasvuohta dohkkehit ulbmiliid ja njuolggadusaid iežas unnitlogupolitihkalaš bargui. Unnitlogupolitihkalaš bargguin vuosttaš gurgadasas oaivvilduvvo doaibma, maid vuodđu lea dat geatnegasvuođat ja ovddasvástádus, mii gielddain ja regiovnnain lea unnitlogulága jelgii ja dat njuolggadusat masa láhka čujuha. Doaibma, mii motiverejuvvo skuvlalága njuolggadusain eatnigiela birra sáhtta maiddá gullat gielddaide. Suorggit, main ulbmil ja njuolggadusat sáhttet dohkkehuvvot leat ovdamearkka dihte kultuvra, ovdaskuvla, skuvla ja maiddá dikšu ja fuolahus. Dat sáhttet maiddá dohkkehuvvot unnitlogulága oppalaš mearrádusaid ektui, nugo 3 § diehtjuohkingeatnegasvuohta, 4 § giela ja kultuvrra ovddideami geatnegasvuohta ja 5 § ráđđádallan ja iežá váikkuhanvejolašvuođa buktima geatnegasvuohta. Gielddat ja regiovnnat, mat gullet hálddahasguovlluide galget dohkkehit ulbmiliid ja njuolggadusaid daid erenoamáš geatnegasvuođaid ektui, mat leat fámus doppe. Dát geatnegasvuohta mearkkaša ahte gielddat ja regiovnnat aktiivvalaččat galget mearridit got unnitlogupolitihkalaš bargu galgá jodiuvvot ja ahte dát boahtá ovdan muhtinlágan

stivrendokumeanttas. Vuosttamuzžan dát ulbmilat ja njuolggadusat sáhttet integrerejuvvot iežá stivrendokumeanttaide, mat gusket olmmošlaš vuogatvuodáide ja demokratiijaássiide, ovdamearkka dihte doaibmabidjoplánaide. Iežá vuohki sáhtta leahkit ahte ulbmilat ja njuolggadusat integrerejuvvojit dábálaš stivrendokumeanttaide, nugo doaibmaplánaide. Li goitge gávdno mihkkege, mii eastada ahte sierra doaibmabidjoplánat ja stivrendokumeanttat ráhkaduvvojit unnitlogupolitihkalaš bargui. Sisdoallu dokumeanttas sáhtta heivehuvvot sierra báikkálaš eavttuide. Hábmenn berre dahkkot ovttasráđiin našuvnnalaš unnitloguiguin.

Nuppát gurgadasas muddejuvvo ahte geatnegasvuohta dohkkehit ulbmiliid ja njuolggadusaid ovttahttojuvvo gielddaid ja regiovnnaid geatnegasvuodain čuovvulaneiseváldi gáibádusa olis buktit dieđuid das makkár ulbmiliid ja njuolggadusaid sii leat dohkkehan iežas unnitlogupolitihkalaš doibmii.

Hálddahusguovllut

6§ Suomagiela hálldahusguovlun dárkkuhuvvo gielddat Botkyrka, Eskilstuna, Jiellvárri, Hallstahammar, Haninge, Haparanda, Huddinge, Håbo, Giron, Köping, Bájil, Sigtuna, Solna, Stockholm, Södertälje, Tierp, Upplands Väsby, Upplands-Bro, Uppsala, Älvkarleby, Österåker, Östhammar ja Övertorneå.

Meänkieli hálldahusguovlun dárkkuhuvvo gielddat Jiellvárri, Haparanda, Giron, Bájil ja Övertorneå.

Sámegiela hálldašanguovlun dárkkuhuvvo Árjepluovve, Árviesjávrrie, Bjerje, Jiellvárri, Herjedaelie, Johkamohkki, Giron, Likssjuo, Máláge, Suorssá, Lusspie, Straejmie, Ubmeje, Vuoltjere, Ååre, Älvdaelie ja Staare.

Láhkakomentára

Mearrádušas dieđihuvvo mat gielddat gullet iešguhtege giela hálldahusguvlui. Mearráduš (2009:1299) našuvnnalaš unnitloguid ja unnitlogugielaid birra mildosis lea logahallan gielddain, mat lága (2009:724) našuvnnalaš unnitloguid ja unnitlogugielaid birra 7 § ektui gullet hálldahusguvlui.

7§ ležá gielddat go dat mat namuhuvvot 6 §:ás sáhhtet ohcama mañjel beassat suomagiela, meänkieli dehe sámegiela hálddahasguovlun. Ráđđehus váldá mearrádusa das ahte gielda beassá gullot hálddahasguvlui.

Gielda mii gullo hálddahasguvlui ráđđehusa mearrádusa mielde sáhhtá ohcat ráđđehusas beassat eret hálddahasguovllus. Ráđđehus oažžu mearridit eret beassama jus leat erenoamáš losses ákkat.

Ráđđehus oažžu dieđihit rávvagiin laktáseamis ja eret beassamis hálddahasguovllus.

Láhkakomentára

Paragráfas dieđihuvvo vejolašvuohta muhtin gielddaide ahte mañnil ohcamuša beassat gullat hálddahasguvlui ja dasa mii guoská dakkára luohpamis.

Vuosttaš gurgadasas dieđihuvvo, nuppát gurgadasa mielde, ahte gielddat, dan sajis go dieđihit beassat gullat hálddahasguvlui, sáhhtet ohcat beassat gullat hálddahasguvlui.

Nuppát gurgadasas, mii lea ođas, dieđihuvvo ahte gielda, mii lea čatnasan hálddahasguvlui ráđđehusa mearrádusa mielde sáhhtá ohcat luohpat das. Jus ráđđehus galgá beassat mearridit luohpaheamis de gáibiduvvojit erenoamáš ákkat. Dat gusto maiddái vaikko ráđđehus ieš vuolggahivččii luohpanproseassa. Ahte gáibiduvvojit erenoamáš ákkat mearkkaša ahte ráđđehus oažžu mearridit luohpamis dušše spiehkastatáššiin. Nu sáhhtá Leahkit omd. jus leat leamaš vuoggalaš rahčamušat gieldda bealis, muhto váilo beroštupmi geavahit vuogiatvuodaid áigequovdilis

unnitlogu bealis. Dása gullá ahte gieldda lea guhkit áiggi geahččalan fállat ja dahkat olbmuid, geat gullet našuvnnalaš unnitlohkui dihtomielalažžan daid vuoigatvuođain, mat leat čadnon hálddahasguvlui, váikko ii oktage lea jearuhan vuoigatvuođaid dahje daid dušše lea geavahan duollet dálle. Ohcci gieldda dat galgá vuosehit ahte gávdnojit erenoamáš ákkat luohpamii. Luohpangeahččaleamis ráđđehus dárbbaha váldit vuhtii Ruota riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid, ja maiddá oaiviliid áigequovdilis našuvnnalaš unnitlogus gielddas ja áššáigullelaš riikaorganisašuvnnain. Dása gullo ahte dakkár organisašuvnnaid berre guldalit áššis. Jus lea sáhka gielddain, mat gullet sámegiela hálddahasguvlui, de berre gulahallat Sámedikkiin ja váldit vuhtii dan oaiviliid.

Goalmmát gurgadas rievdaduvvo nu ládje ahte diedihuvvo ahte ráđđehus maiddá oažžu diedihit njuolggadusaid hálddahasguovllu luohpamis.

**Vuoigatvuohta geavahit
suomagiela, meänkieli ja
sámegiela eiseválddiin**

8§ Ovttaskasas lea riekti geavahit suomagiela, meänkieli sihke sámegiela iežas njálmmálaš ja čálalaš oktavuodáiguin hálddahuseiseválddiiguin maid geográfalaš doaibmaguovlu ollásit dehe oassái guoská unnitlogugiela hálddahusguvlui. Dát guoská áššiid madda ovttaskas lea oasálaš dehe sadjásaš oasálaš, jus áššis lea čanastat hálddahusguvlui.

Jus ovttaskas geavaha suomagiela, meänkieli dehe sámegiela dakkár áššis, eiseváldi lea geatnegas addit njálmmálaš vástádusa seammá gillii. Ovttaskasas geas váilu juridihkalaš veahkki lea riekti dan lassin gáibidit čálalaš jorgalusa mearrádusas ja mearrádusa ágga áššis suomagillii, meänkieli dehe sámegillii.

Eiseváldi galgá muđuinai viggat váldit vuostá ovttaskasaid sin gillii.

Láhkakomentára

Vuosttaš gurgadasa mielde lea ovttaskasas riekti geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela oktavuodáin hálddahuseiseválddiiguin, muhtin eavttuid vuodul. Eiseválddit, mat oaivvilduvvojit mearrádusas leat dat, main lea geográfalaš doaibmaguovlu, mii ollásit dahje oassái vástida hálddahusguvlui. Eiseválddis sáhtá omd. leat doaibma hálddahusguovllus váldokontuvrra, báikkálaš kontuvrra dahje iežá fásta ovddasteami bokte. Maddái eiseváldi, mii váilla kontuvrra dahje sullasačča hálddahusguovllus, sáhtá leat doaibma, mii ollásit dahje oassái vástida hálddahusguvlui. Hálddahuseiseválddit, main lea olles riika doaibmaguovlun, lea lunddolaččat geográfalaš doaibmaguovlu, mii muhtin muddui vástida visot hálddahusguovlluide.

Li leat gáibádus ahte dihto ášši galgá guoskat eiseváldedoibmii ovttaskasa ektui. Ovttaskas galgá goitge leahkit osolaš dahje osolačča sadjásaš áššis ja ášši galgá maiddá gullat geografálaš guvlui, maid hálldahusguovlu siskkilda. Mearrádus ii goitge buvttet makkárge vuoigatvuođa geavahit unnitlogugiela ovttaskassii, guhte ii leat osolaš dahje osolačča sadjásaš, muhto geas goitge leat oktavuoddat hálldahuseiseválddiin dihto áššis. Vuoigatvuohta geavahit unnitlogugiela gusto dušše áššiide, main lea čanus hálldahusguvlui dan bokte ahte omd. ovttaskas orru guovllus, ášši guoská doibmii, mii jođihuvvo guovllus dahje opmodahkii, mii lea sajáiduvvan guvlui.

Vuoigatvuohta geavahit unnitlogugiela oaivvilda sihke njálmmálaš ja čálalaš gulahallama ovttaskas áššiin. Eiseválddis sáhtta leat njálmmálaš giedahallan áššis. Vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela gusto maiddá dakkár giedahallamii áššis. Ovttaskas lea maiddá vuoigatvuohta buktit áššebáhpriid eiseválddiide dáid gielaide. Jus sisdoallu lea mearkkašahtti áššái de áššebábir berre jorgaluvvot ruotagillii (buohtastahte hálldahuslága 8 §).

Vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela gusto sihke ruota dahje olgoriikkalaš álbmotlahtuide. Vuoigatvuohta ii leat gitta das gos ovttaskas orru.

Vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela gusto ovttaskasaide. Dáinna doahpágiin ii

oaivvilduvvo dušše fysalaš olbmot, muhto maiddáí omd. oasusfitnodagat, searvvit ja iežá organisašuvnnat, muhto ii fal eiseválddit dahje iežá almmolaš orgánat. Dasto lea ovttaskasa sadjásaččas seammá vuoigatvuohta lága jalgii geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela, nugo ovttaskas iešge. Mearrádus goit ge ii atte sáttaolbmui seammá vuoigatvuođa.

Nuppát gurgadas mudde eiseválddiid geatnegasvuođa vástidit unnitlogugillii go ovttaskas geavaha giela. Ovttaskasain, geat geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela áššis, lea maid vuoigatvuohta njálmálaš vástádussii gillii. Dát mearkkaša ahte eiseválddit galget geavahit unnitlogugiela eiseválddi njálmálaš gulahallamis ovttaskasain. Dasa lassin addá nuppát gurgadas ovttaskas osolažžii ja sadjásažžii vuoigatvuođa oažžut mearrádusa ja mearrádusa ákkastallama áššis jorgaluvvon iežas gillii, dainna eavttuin ahte ii leat juridihkalaš veahkki. Mearrádusain ja mearrádusvuođuštusain oaivvilduvvo dás sihke mearrádus ášši gieđahallamis ja eiseválddi mearrádus ja maiddáí ákkastallan, man eiseváldi lea buktán ovdan iežas mearrádusa váldimis (muhto ii vejolaš čilgehus ášši duogážii). Jorgalus ii dárbbat buktojuvvot seammás go mearrádus ruotagillii; ferte dohkkehít ahte ádjána moadde beavvi dan rájis go mearrádus váldui. Ii leat goit ge makkárga geatnegasvuohta ovttaskasa gáibádusa vuodul njálmálaččat jorgalit čálalaš dieđu ja mearrádusa ovttaskassii.

Goalmmát gurgadasas dieđihuvvo ahte eiseváldi maiddá muđui galgá viggat váldit vuostá ovttaskasaid suomagillii, meänkielii ja sámegillii. Ovdamearka dakkár doaimmas lea ráđđeaddin ja diehtujuohkin álbmogii, fálaldat dikšumii dahje oahpahussii. Skovit ja diehtujuohkinbláđit almmolašvuhtii galget maiddá sáhttit jorgaluvvot suomagillii, meänkielii ja sámegillii dahje guovttegielat veršuvnnaide, go dárbu dása orru Leahkime. Dán doaimmas eiseváldiin ii leat makkárge dievaslaš geatnegasvuohta vástidit unnitlogugillii, muhto galgá goitge rahčat dan ovdii ahte sáhttá váldit vuostá ovttaskasa unnitlogugillii. Eiseválddit berrejit organiseret iežaset doaimma dakkár vuogi mielde ahte gávdno gearggusvuohta ja vierut váldit vuostá sávaldagaid ovttaskasain geavahit unnitlogugiela. Dat sáhttá omd. mearkkašit erenoamáš giellagelbbolašvuođa gártema ja dieđiheami siskkildas telefodnakatalogain ja internehtain ja ruovttosiidduin. Jus unnitlogugiellahubmi bargi ii gávdno eiseválddis, de berre hábmet vieruid, mat mielddisbuktet ahte sáhttá ordnet dulkka oalle oanehis áiggis. Eiseválddiid visttis, ruovttosiidduis ja iežá diehtujuohkinmateriálas berre boahit ovdan ahte bálvalus addo unnitlogugillii. Jus unnitlogugiela bálvalus ráddjeduvvo muhtin áiggiide ja sajiide, geahča 12 §, berre dát čielgasit dieđihuvvot sihke ruohtagillii ja unnitlogugillii.

9§ Olggobealde hálddahasguovlluid lea ovttaskasas riekti geavahit suomagiela, meänkieli dehe sámegiela njálmálaš ja čálalaš oktavuodain hálddahuseiseválddiiguin áššiin maidda ovttaskas lea oasálaš dehe sadjásaš oasálaš, jus ášši sáhttet giedahallat bargit geat máhttet unnitlogugiela.

Láhkakommentára

Njuolggadus mudde vuoigatvuoda geavahit unnitlogugiela olggobealde hálddahasguovllu, áššiin main ii leat čanus giela hálddahasguvlui. Okta eaktu oažžut geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela olggobealde hálddahasguovlluid lea ahte eiseválddis lea bargi gávdnamis, geas lea gelbbolašvuolta váldit vára ovttaskasa dárbbu ja guhte máhtá giela, mas lea sáhka. Ii leat doarváii ahte eiseválddis gávdnajit olbmot giellamáhtuin jus sis ii leat gelbbolašvuolta giedahallat áigejuovdilis ášši; dat geas lea ášši poliissa luhte ii sáhte omd. gáibidit beassat ságastit iežas giela dan dihte go gávdnu vuostáiváldi, guhte máhtá dan. Ii gáibiduvvo ahte olmmoš giellamáhtuin lea virgáduvvon seammá eiseválddis, dušše ahte dakkár bargi váttisvuoda haga sáhtá virgáduvvot gáibiduvvon bálvalussii omd. go gávdnu iežá gielddalaš eiseválddi luhte, go dan áigejuovdila.

10§ Ovttaskasas lea álo riekti geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela iežas čálalaš oktavuodain Riikkabeivviid áittardeddiin dehe vealahanáittardeddiin. Seamma guoská ovttaskasa čálalaš oktavuodain vuoigatvuođakánsleriin, Dáhkáduskássain, Vearrodoaimmahagain ja Bargogaskkusteddiin áššiin main ovttaskas lea oasálaš dehe sadjásaš oasálaš.

Láhkakommentára

Paragráfa sisdoallá vuoigatvuođa ovttaskassii geavahit iežas unnitlogugiela čálalaš oktavuodain muhtin eiseválddiiguin.

Paragráfa rievdaduvvo nu ládje ahte meänkieli lasihuvvo gielaide, maiguin ovttaskasain lea riekti gulahallat čálalaččat eiseválddiiguin, mat dieđihuvvojit mearrádusas. Dasto lasihuvvo Vealahanáittardeaddji daid eiseválddiide, maiguin ovttaskasain álo lea riekti váldit oktavuoda čálalaččat soames dain namuhuvvon gielaide, daningo ovttaskasat dávjá eai leat osolaččat eiseválddi áššiin. Dasa lassin lasihuvvo Bargogaskkusteapmi daidda eiseválddiide, maiguin ovttaskasain álo lea riekti váldit oktavuoda čálalaččat soames dain namuhuvvon gielaide áššiin, main ovttaskas lea osolaš dahje osolačča sadjásaš. Muddema ovdabargguid jelgii, dat ii mielddisbuvtte makkárga rievtti oažžut vástádusa seammá gillii. Dat iige mielddisbuvtte makkárga rievtti geavahit unnitlogugiela njálmmálaš oktavuodain eiseválddiiguin, mat leat logahallon (prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt* s.131).

11§ Hálldahuseiseválddit galget viggat gávdnat bargiid geat máhttet suomagiela, meänkieli dehe sámegiela gos dat dárbbahuvvo ovttaskasa oktavuodain eiseválddiiguin.

Láhkakomentára

Hálldahuseiseválddit galget – beroškeahttá das jus gullet ovttage hálldahusguvlui – bargat dan ovdii ahte gávdnojit bargit, geat máhttet unnitlogugiela, go dát dárbbahuvvo ovttaskasaid oktavuodain eiseválddiin. Bargat dan ovdii mearkkaša dán oktavuodas ahte hálldahuseiseváldi aktiivvalaččat galgá váldit vuhtii dárbbu bargiin, geat sihke máhttet dáid gielaid ja jus lea dárbu maiddái aktiivvalaččat ohcat dákkár bargiid.

12§ Hálldahuseiseválddit ožžot mearridit sierra áiggiid ja sierra báikkiid váldin dihte vuostá ovttaskasa gii sárdnu suomagiela, meänkieli dehe sámegiela, sihke atnit sierra telefodnaáiggiid.

Láhkakomentára

Njuolggadusas dieđihuvvo ahte ovttaskasa vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela sáhtta ráddjejuvvot muhtin áigái ja sadjái. Vuoigatvuohta geavahit unnitlogugiela eiseválddi oktavuodain sáhtta ráddjejuvvot nu ládje ahte lea fámus muhtin áiggiid eiseválddi kontuvrras go dulka dahje bargi giellamáhtuin lea sajis. Lea dehálaš ahte eiseváldi lea hirbmat čielggas iežas diehtujuohkimis almmolašvuhtii.

**Vuoigatvuohta geavahit
suomagiela, meänkieli ja
sámegiela duopmostuoluin**

13§ Dat gii lea oasálaš dehe sadjásaš oasálaš riekteáššis dehe áššis hálddašanrievttis, diggerievttis, eanan- ja birasduopmostuolus dehe mearrariektetuolus diggebires, mii ollásit laktásit gielddaiguin Jiellevárri, Haparanda, Giron, Bájil ja Övertorneå lea riekti geavtit suomagiela dehe meänkieli riekteášši dehe ášši gieđahallamis, jus riekteáššis dehe áššis lea čanastat soames dáiguin gielddaiguin. Seamma guoská sámegiela dakkár duopmostuolus duopmobiriin mii ollásit dehe belohakkii laktásit gielddaiguin Árjepluovve, Jiellevárri, Johkamohkki dehe Giron, jus riekteáššis dehe áššis lea čanastat soames dáiguin gielddaiguin.

Riekti geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela go guoddala duomu dahje mearrádusa ovtta riekteáššis dahje áššis mat duopmostuolut, mat namuhuvvot vuosttaš gurgadasas dán páragráfas, leat mearridan.

Láhkakomentára

Paragráfas muddejuvvo osolačča ja osolačča sadjásačča vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela njálmálaš dahje čálalaš oktavuodain leanarivttiin dahje diggerivttiin, mas lea duopmoguovlu, mii muhtin muddui vástidit dieđihuvvon gielddaide. Mearrádus maiddái gusto eananopmodatduopmostullui (fastighetsdomstol), birasduopmostullui (miljödomstol) ja čáhcádatduopmostullui (sjörättsdomstol). Hálddahusguovlluid sajis namuhuvvojit muhtin gielddat, dan dihte go vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela duopmostuolus ii sisafievrriduvvo daid gielddaide, mat 6 § jelgii gullet hálddahusguovlluide.

Osolačča ja osolačča sadjásačča vuoigatvuohta
geavahit unnitlogugiela gusto maddái
duopmostuoluide, madda duopmu dahje mearrádus
áššis, mii oaivvilduvvo paragrafa vuosttaš gurgadasas,
váidaluvvo. Vuoigatvuohta ságastit unnitlogugiela
ii siskkil ng. eahpedábálaš riektegaskaomiid, omd.
ohcamuš odđasit geahččalit duomu.

14§ Riekti geavahit suomagiela, meänkieli
dehe sámegiela riekteáššiin dehe áššin
duopmostuoluin 13 § siskkilda rievtti addit
áššebáhpiriid ja čálalaš duođastusa dán gillii, riekti
oažžut dáid áššebáhpiriid mat gullojit riekteáššái
dehe áššái njálmálaččat jorgaluvvot dán gillii ja
riekti njálmálaš gieđahallamis duopmostuolus
sárdnut dán giela. Duopmostuollu galgá jorgalit
áššebáhpiriid ja čálalaš duođastusaid ruoŋagillii,
jus dat eai leat čielgasit dárbbášmeahtumat.
Muđuinai galget duopmostuolut viggat geavahit
unnitlogugielaid iežaset oktavuodaiguin oasálaččain
dehe su sadjásaččain.

Buot riekteáššiin ja áššiin mat siskkildit rievtti
geavahit suomagiela, meänkieli dehe sámegiela
duopmostuoluin 13 § jalgii oasálaččas dehe
sadjásaš oasálaččas, geas váilu lágalaš veahkki,
riekti gáibádusas oažžut duopmomearrádusa
ja duopmoákka dehe mearrádusa ja
mearrádusákkastallama čálalaččat jorgaluvvot
dán gillii.

Láhkakomentára

Vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli
dahje sámegiela gearregiin dahje ášši gieđahallamis
maddái siskkilda ahte beassat njálmálaš dahje
čálalaš cealkámušaid buktit unnitlogugillii

daid njuolggadusaid jelgii, mat leat gustovaččat gearregiidda dahje ášši gieđahallamis duopmostuolus. Ovttaskasa vuoigatvuohta geavahit unnitlogugiela siskkilda riekteášši dahje ášši, mas lea čanus muhtin namuhuvvon gildii. Čatnosiin oaivvilduvvo dás omd. ahte osolaš orru dahje lea gielddas, ahte ášši gullá opmodahkii, mii lea gielddas dahje ahte láhkarihkkun lea dáhpáhuvvan gielddas.

Mearrádusat mielddisbuktet maiddái rievtti dulka vehkiin oažžut áššebáhpiriid, mat gullet riekteáššái dahje áššái, njálmmálaččat jorgaluvvot unnitlogugillii. Vuoigatvuohta beassat ságastit unnitlogugiela njálmmálaš siehtadallamis siskkilda maiddái vuoigatvuoda ieš beassat ságastit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela.

Paragrafa jelgii duopmostuolut leat maiddái geatnegahtton jorgalit sisabukton áššebáhpiriid ruotagillii, jus ii leat čielgasit dárbbasmeahtun.

Maiddái muđui, jus ovdamearkka dihte osolaš manná duopmostullui jearaldagaiguin, duopmostuollu galgá geahččalit vástidit unnitlogugiellahubmi osolačča dahje osolačča sadjásačča unnitlogugillii.

Goalmmát gurgadasas celkojuvvo oppalaš vuoigatvuohta ovttaskasaide, geat váillahit juridihkalaš veahki, oažžut duomu dahje duopmovuođuštusa ja maiddái mearrádusa ja mearrádusvuođuštusa jorgaluvvon suomagillii, meänkielii ja sámegillii. Njuolggadus guoská visot áššiide, maidda gusto

vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli ja sámegiela duopmostuoluin 13 § mielde, namalassii áššiin, main lea čanus muhtin lága mielde dieđihuvvon giełldaide. Njuolggadus guoská maiddá mearrádusaide, mat dahkkojuvvojit ášši gieđahallamis. Duopmovuođuštusain ja mearrádusa ákkastallamiin oaivvilduvvo duohta ákkat dupmui dahje mearrádussii, ii čilgehusat ášši guorahallamii, vaikko livčče ge váldon mielde duopmovuođuštusa bajilčállagii dahje mearrádusa ákkastallamii. Eahpidahtti áššiin sáhttet goitge gávdnot sivat čuovvut duomu dahje mearrádusa bajilčállaga, goitge jus dat addá buoret ipmárdusa ákkastallamii. Maiddá geavatlaččat lea dán mearrádusa hárrái doarvá ahte jorgalus boahtá moadde beaivvi maŋŋil go ovttaskas lea gáibidan dan, mii galgá dáhpáhuvvat vahku siste dan rájis go duopmu dahje mearrádus lea dieđihuvvon (buohtastahhte lálhkakommentára 10 § 2 gurgadas).

15§ Dat gii háliida geavahit suomagiela, meänkieli dehe sámegiela ášši gieđahallama áigge duopmostuolus 13 § jalgii galgá gáibidit dan oktavuodas go ášši álggahuvvo dehe vuosttaš geardde oasálaš galgá geavahit sátnevuorus áššis. Gáibádus oažžut jorgalusa 14 § goalmmát čuoggá jalgii galgá buktot ovdan vahku siste das go duopmu dehe mearrádus lea dieđihuvvon, jus dakkár gáibádus ii leat buktot ovdan ovdal ášši gieđahaladettiin.

Jus gáibádus unnitlogugiela geavtimis dehe jorgalusa oažžumis bukto ovdan maŋŋel go namuhuvvo vuosttaš ja nuppi čuoggás dan oažžu hilgut. Dakkár gáibádusa oažžu maid hilgut jus lea čielggas ahte das lea soahpameahttun dárkkuhus.

Láhkakomentára

Vuoigatvuohta geavahit suomagiela, meänkieli dahje sámegiela gearregiin dahje ášši gieđahallamis siskkilda ahte beassá njálmmálaš dahje čálalaš cealkámušaid buktit unnitlogugillii, daid njuolggadusaid mielde, mat gustojit gearregiidda dahje ášši gieđahallamis duopmostuolus. Ovttaskasa vuoigatvuohta geavahit unnitlogugiela siskkilda riekteášši dahje ášši, mas lea čanus muhtin dieđihuvvon gildii. Čatnosiin oaivvilduvvo dás omd. ahte osolaš orru dahje lea gielddas, ahte ášši gullá opmodahkii, mii lea gielddas dahje ahte láhkarihkun lea dáhpáhuvvan gielddas. Mearrádušat mielddisbuktet maiddái rievtti dulkka vehkiin oažžut áššebáhpiriid, mat gullet riekteáššái dahje áššái, njálmmálaččat jorgaluvvot unnitlogugillii. Vuoigatvuohta beassat ságastit unnitlogugiela njálmmálaš šiehtadallamis siskkilda maiddái

vuoiġatvuod̄a ieš beassat s̄agastit suomagiela,
mēnkieli dahje s̄amegiela.

Paragr̄afa jelgii duopmostuolut leat maidd̄ái
geatnegahtton jorgalit sisabukton áššebáhpiriid
ruotagillii, jus ii čielgasit leat dárbbas̄meahttun.

Maidd̄ái muđui, jus ovdamearkka dihte osolaš manná
duopmostullui jearaldagaiguin, duopmostuollu galgá
geahččalit vástidit unnitlogugiellahubmi osolačča dahje
osolačča sadjásačča unnitlogugillii.

Goalmmát gurgadasas celkojuvvo oppalaš
vuoiġatvuoh̄ta ovttaskasaide, geat váillahit juridihkalaš
veahki, oažžut duomu dahje duopmovuod̄uštusa
ja maidd̄ái mearrádusa ja mearrádusvuod̄uštusa
jorgaluvvon suomagillii, mēnkielii ja s̄amegillii.
Njuolggadus guoská visot áššiide, maida gusto
vuoiġatvuoh̄ta geavahit suomagiela, mēnkieli ja
s̄amegiela duopmostuoluin 13 § mielde, namalassii
áššiin, main lea čanus muhtin lága mielde
dieđihuvvon gielddaide. Njuolggadus guoská maidd̄ái
mearrádusaide, mat dahkkojuvvojit ášši gieđahallamis.
Duopmovuod̄uštusain ja mearrádusa ákkastallamiin
oaivvilduvvo duohta ákkat dupmui dahje mearrádussii,
ii čilgehusat ášši guorahallamii, vaikko livčče ge
váldon mielde duopmovuod̄uštusa bajilčállagii dahje
mearrádusa ákkastallamii. Eahpidahtti áššiin s̄áhttet
goitge gávdnot sivat čuovvut duomu dahje mearrádusa
bajilčállaga, goitge jus dat addá buoret ipmárdusa
ákkastallamii. Maidd̄ái geavatláččat lea dán mearrádusa
hárrái doarvái ahte jorgalus boah̄tá moadde beaivvi

maŋŋil go ovttaskas lea gáibidan dan, mii galgá dáhpáhuvvat vahku siste dan rájis go duopmu dahje mearrádus lea dieđihuvvon (veardit láhkakommentára 10 § 2 gurgadas).

16§ Jus oasálaččas dehe sadjásaš oasálaččas lea riekti geavahit suomagiela, meänkieli dehe sámegiela riektegeavvamis, dulka galgá adnot 5 ceahki 6-8 §§ ja 33 ceahki 9 § gearregastinlágas ja 50-52 §§ hálddahušproseassalága (1971:291) mearrádusaid mielde.

Láhkakommentára

Gearregastinláhka (rättegångsbalken) ja hálddahušproseassalága (förvaltningsprocesslagen) njuolggadusat, mat gustojit dasa, gii galgá bálkáhuvvot dulkan ja maiddái dulkonvuortnis ja buhtadus dulkii, leat gustovaččat maiddái go dulka virgáduvvo dán lága mielde.

**Suomagiella, meänkieli ja
sámegiella
ovdaskuvladoaimmas,
dihtolágan iežá pedagogalaš
doaimmas ja
boarrásiidfuolahusas**

17§ Riekti ovttaskasaide dihto dáhphusas fállat ovdaskuvlla ja dihto iežá pedagogalaš doaimma suomagillii, meänkieli dehe sámegillii heivehuvvo 8 ceahki 12 b § ja 25 ceahki 5 a § skuvlalágas (2010:800).

Láhkakomentára

Paragráfa buktá dieđuid das ahte mearrádusat, mat gusket vuoigatvuhtii ovdaskuvlii dahje dihtolágan iežá pedagogalaš doibmii suomagillii, meänkielii ja sámegillii, gávdnovit skuvlalágas.

18§ Gielda mii gullo hálddahusguvlui galgá fállat dasa gii gáibida vejolašvuoda oazžut oasi dehe mearkkašahtti oasi dan bálvalusas ja fuolaheamis man bargit geat máhttet suomagiela, meänkieli dehe sámegiela fállat boarrásiidfuolaheami rámaid siskkobealde.

Láhkakomentára

Paragráfa sisdoallá vuoigatvuoda boarrásiiddikšui suomagillii, meänkielii ja sámegillii ovttaskasaide, geat orrut gielddain mat gullet hálddahusguvlui.

Paragráfa rievdaduvvo nu ládje ahte “oasit” lonuhuvvo “mearkkašahtti oassái”. Dat mearkkaša ahte gielddat hálddahusguovllus galget, jus nu gáibiduvvo, addit unnimusat mearkkašahtti oasi doaimmas suomagillii, meänkielii ja sámegillii. Doahpagis mearkkašahtti oassi ii leat boarrásiiddivššu dáfus makkárga eksplisihhta vuodđu riikkaidgaskasaš geatnegasvuodain. Doaba vástida goitge bures Ruota

oppalaš riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaide, ja vástida mearrádusa duogášáigumuššii. Mii dagaha mearkkašahtti oasi doaimmas ferte mearriduvvot ollislaš árvoštallamis. Árvoštallama soaitá dárbbahit dahkat iešguđetge ládje ja lea gitta das, makkár hápmi ja sturrodad fuolahusas lea. Lea stuora mearkkašupmi das galle diimmu bargit, geat hálddašit giela leat gávdnamis. Iežá mearkkašahtti dilálašvuodát lea bargiid giellamáhtu dássi ja maiddái giellageavahusa struktuvra ja vuorddehahttivuoda boarrásiid árgabeivvis. Vuorrasiin galggalii goitge leat vejolašvuolta sárdnut bargiiguin iežaset gillii mángii vahkkui ja bargiid giellamáhttu berre leat dakkár ahte dat dahká vejolažžan mávssolaš ságastallama vuorrasiin. Berre maid leat čielggas ja vuorddehahtti vuorrasii makkár oktavuodain ja makkár dilálašvuodain lea vejolašvuolta geavahit unnitlogugiela. Maiddái iežá oasis, nugo fuolahusa giellabiras oktiibuot dahje dárbu bastevašvuhtii ja dorvui sáhtá váikkuhit árvoštallamii. Jus giella dušše symbolalaččat vuhtto doaimmas, de ii sáhte dát oavvilduvvot leat doarvái.

18a§ Gielda mii gullo soames hálddahusguvlui galgá fállat dasa gii gáibida vejolašvuoda oažžut oasi dehe mearkašahtii oasi dan bálvalusas ja fuolaheamis man bargit geat máhttet suomagiela, jiddish, meänkieli, romani chib dehe sámegiela, jus gielddas leat bargit geain lea dakkár giellamáhttu. Seamma guoská gieldda mii gullo dihto giela hálddahusguvlui giella go mii guoská eará gielaid.

Láhkakommentára

Paragráfa, mii lea ođas, vástida muhtin muddui ovddit unnitlogulága 18 §. Rievdadusat leat ahte “oasit” buhtejuvvo “mearkašahtti oassái”, ja ahte geatnegasvuohta doalahit boarrásiidfuolahusa unnitlogugillii viiddiduvvo nu ládje ahte dat maiddá guoská jiddisch ja romani chib. Mii guoská doahpaga “mearkašahtti oassi” čujuhuvvo 18 § kommentárii. Čielggaduvvo maiddá ahte paragráfa gusto sihke gielddaide, mat eai gula makkárge hálddahusguvlui, ja gielddaide, mat gullet ovttá dahje mángga giela hálddahusguvlui, dainna eavttuin ahte gielddas leat bargit, geain lea máhttu dan gielas mas boarrásiidfuolahus gáibiduvvo. Mañemus namuhuvvon gielddas lea geatnegasvuohta iežá gielaid ektui, namalassii dan giela lassin, man hálddahusguvlui gielda gullá. Dán oktavuodas berre fuomášit dan ahte gielda sáhtá gullat mángga giela hálddahusguvlui.

Sosiálabálvaluslága (2001:453) 5 kap. 6 § goalmát gurgadas gávdno geatnegasvuohta gildii bargat dan váras ahte gávdnojit bargit, geain lea máhttu ovttá dahje mángga unnitlogugielas, jus dárbbahuvvo vuorrasiid olbmuid fuolahusas.

18b§ Gielda galgá dakkár fuolaheami rámaid siste mii fállujuvvo 18 ja 18 a §§ jelgii váldit vára boarrásiid dárbbu sealluhit iežaset kultuvrralaš identitehta.

Láhkakomentára

Paragráfa lea ođas ja mielddisbuktá ahte gielda boarrásiidfuolahusas, mii fállujuvvo unnitlogugillii, gielalaš dárbbu lassin maiddá galgá vuhtiiváldit vuorrasa dárbbu doalahit iežas kultuvrralaš identitehta. Dát sáhtá dahkkot mángga vuogi mielde, mii ferte heivehuvvot vuorrasa eavttuid ja báikkálaš dili mielde. Sáhtá ovdamearkka dihte leat ahte gielda fuolahusas fállá árbevirolaš musihka ja biepmu, kultuvrralaš sisdoalu, erenoamáš viessodávviid, dahje ovttasbargá našuvnnalaš unnitloguid siviila servodaga aktevrraiguin. Lea maiddá heivvolaš ahte bargiin, geat barget doaimmas, lea erenoamáš kulturgelbbolašvuolta. Geatnegasvuođa galgá oaidnit dan ipmárdusa olis ahte almmolaččas lea ovddasvástádus ovddidit našuvnnalaš unnitloguid vejolašvuodaid sealluhit ja ovddidit iežaset kultuvrra Ruotas, unnitlogulága 4 § jelgii, ja maiddá boarrásiiddivššu árvovuođu olis “árvvolaš eallima” birra sosiálabálvaluslága 5 kap 4 §. Seammas ferte váldit vuhtii makkár doaibmabijut ja heivehusat leat govtolaččat doaimmahit báikkálaš eavttuid ja dárbbuid dáfus.

18c§ Gielda galgá dieđihit dasa gii ohcá veahki boarrásiidfuolaheami rámaid siskkobealde vejolašvuođa dakkár bálvalussii ja fuolaheapmái mii addojuvvo 18 ja 18 a §§.

Láhkakomentára

Paragráfa lea ođas ja mielddisbuktá ahte gielddat galget dieđihit dasa, guhte boarrásiidfuolahusa rámmaid siskkobealde ohcá doarjaga, unnitlogugielat boarrásiidfuolahusa vejolašvuođa. Lea dehálaš ahte diehtu addojuvvo ohcamuša oktavuodas. Dan bokte čielggaduvvo makkár konkrehta vuoigatvuođat vuorrasis lea, mii guoská boarrásiidfuolahussii. Dieđuid dárkilis hábmen ja juohkin oažžu iešguhtege gielda mearridit. Gielddain, mat eai gullo ovttá dahje mánga hálldahusguvlui, lea diehtujuohkin-geatnegasvuohta dušše jus sáhttet fállat boarrásiidfuolahusa unnitlogugillii, namalassii dušše jus gielddas lea bargi guhte máhttá giela.

Spiehkastagat ja čuovvuleapmi

19§ Jus leat sierra ákkat ráđđehus oážžu dieđihit njuolggadusaid dán ášši birra, ahte dihto ráđđehus vuollasaš hálldahuseiseváldi ii galgga čuovvut 8§. Seammá guoská gielddalaš eiseválddiide mañnel go regiovnat ja gielddat leat ožžon ráđđehusas doaimmahanválddi.

Láhkakommentára

Ráđđehus sáhtá dán paragrafa jelgii dieđihit láhkačállois ahte muhtin stáhtalaš hálldahuseiseváldái ii galgga dán lága 8 § gustot. Dakkár mearrádus sáhtá dušše dahkkot jus lea erenoamáš ákkat. Erenoamáš ákkat sáhttet leat jus omd. muhtin eiseválddis lea oalle unnán oktavuohhta almmolašvuodain ja danin ii leat dárbu eiseváldái doallat dulkongearggusvuoda. Seammá ládje sáhtá regiovnna dievasčoahkkin gieldda dievasčoahkkin mañnil ráđđehusa fápmudusa lihccut hálldahuseiseválddiid iežaset iešguđetge doaimmasurggiin. Vejolašvuohhta lihccut eiseválddiid lága geavahas berre geavahuvvot gáržžes lági mielde, nu ahte lága áigumuš ii láivvo.

20§ Hálldahuseiseválddiid geavaheapmi dán lágas galgá árvvoštallot. Ráđđehus dieđiha njuolggadusaid dán čuovvovaš ášši birra, man eiseválddiin lea árvvoštallan ovddasvástáduš. Dát dárkkistanvástu ii mearkkaš ahte bearráigeahččanvásttus mii iežá eiseválddiin lea ráddjejuvvo.

Láhkakomentára

Okta dahje dat eiseválddit, maid ráđđehus mearrida, galget čuovvulit hálldahuseiseválddiid lága geavaheami. Čuovvuleamis ii leat bearráigeahčču ja ii váikkut ge dan bearráigeahčču, mii čađahuvvo iežá lágaid ja mearrádusaid jelgii.

21§ Eiseváldi mas lea čuovvulanovddasvástáduš galgá ráđđeaddimiin, diehtujuhkimiin ja sullasaččain doaimmain veahkehit iežá hálldahuseiseválddiid lága heivehemiin.

Láhkakomentára

Eiseváldi čuovvulanovddasvástádusain galgá aktiivvalaččat vákšut lága ollašuttima. Eiseváldi galgá maiddái iežas doaimma bokte doarjut gielddaid ja iežáid sin lága mearrádusaid geavahasas.

Skuvlalahka (2010:800)

Sosiálabálvaluslahka (2001:453)

Skuvláláhka 8 kap. Ovdaskuvla našuvnnalaš unnitlogugillii

12b§ Ruovttogielda, mii lága (2009:724) našuvnnalaš unnitlogu ja unnitlogugielaid birra mielde lea hálddahušguovlu, galgá fállat mánáide, geaid fuolaheaddjit gáibidit dan, saji ovdaskuvllas gos olles dahje mearkkašahtti oassi oahpus lea suomagillii, meänkielii dahje sámegillii.

Fuolaheaddjiin, geat ohcet ovdaskuvlasaji iežaset mánnái, galget jerrojuvvot jus háliidit saji dakkár ovdaskuvlii, masa vuosttaš gurgadas čujuha.

Láhkakommentára

Paragráfa lea ođas, go mudden rievttis ovdaskuvlii unnitlogugillii sirdojuvvo unnitlogulágas skuvláláhkii. Vuosttaš gurgadas lea eanaš oassái seammá go ovddit unnitlogulága 17 §. Rievdadus lea ahte “oasit” lonuhuvvo “mearkkašahtti oassái”. Dát mearkkašahte gielddat hálddahušguovllus galget, jus nu gáibiduvvo, addit unnimusat mearkkašahtti oasi doaimmas suomagillii, meänkielii ja sámegillii. Rievdadus vástida Ruota geatnegasvuodaide giellanjuolggadusa 8 artihkkala 1.a.iii čuoggá ektui ja govvida alit ambišuvdnadási go ovddit sátnádeami. Doaba “doaibma” lonuhuvvo “oahpahussii” vai heive skuvlálága terminologijai, mii guoská ovdaskuvlla. Mii oaivvilduvvo ruovttogielddain dieđihuvvo skuvlálága 29 kapihtala 6 §.

Mii mearkkašahtti oassi doaimmas lea ii čilgejuvvo giellanjuolggadusas. Oppalaš áigumuš njuolggadusain lea goitge suddjet ja ovddidit unnitlogugiellalága, ja vuolggasadji ferte danin leahkit ahte mearri

oahpahusas unnitlogugielas berre Leahkit dakkár ahte lea veahkkin sealluhit ja ovddidit unnitlogugielaid, ja ahte dat dolvojuvvo viidáseappot ođđa buolvvaide. Sátnádeapmi čájeha ahte váldooassi oahpahusas galgá jođihuvvot áigegeovdilis unnitlogugillii. Doaba fertte goitge dulkojuvvo ollislaš árvoštallamis. Fáktorat, main lea mearkkašupmi leat galle diimmu oahpahus jođihuvvo gillii, bargiid giellamáhtu dássi, got ovdaskuvlla bargu giellaealáskahttimiin lea strukturerejuvvo ja makkár bargovuogit geavahuvvojit, ja vel man muddui fuolaheaddjit ja iežát máná birrasis servet ealáskahttinbarggus. Ii leat vuolit rádji das makkár beroštupmi galgá leat ovdal go oahpahus galgá fállujuvvo unnitlogugillii. Dát mearkkaša ahte gielddat sáhttet dárbbahit geavahit sierra organisašuvnnalaš čovdosiid doahhtalan dihte gáibádusa, mat leat heivehuvvon mánnálohkui ja báikkálaš diliide. Ovdamearkka dihte sáhtta leat sáhka čohket moadde máná muhtin ovdaskuvlaossodagaide ja nu ládje sáhttit fállat čohkkejuvvo doaimma. Dakkár organisašuvnnalaš čovdosiid eai galgga dahkat ahte fuolaheaddjit eai váldde ovdaskuvlasaji, ovdamearkka dihte daningo ovdaskuvla lea ilá guhkin ruovttus dahje barggus. Skuvlalága 8 kap. 15 § jelgii mánnái galgá fállujuvvo sadi ovdaskuvlaossodagas nu lahka máná iežas ruovttu go vejolaš. Ii leat álo vejolaš gielddaide fállat ovdaskuvlasaji unnitlogugillii dan ovdaskuvllas, mii lea lagamus ruovttu. Doaimma

plánedettiin ferte danin veardidit dán guovtti fáktora. Soaitá maiddá šaddat heivehit oahpahusa ovdaskuvlaossodagas, mii lea lagabus ruovttu, jus sadji ovdaskuvllas mas lea eanet oahpahus unnitlogugillii, ii heive ovttaskasa dillái.

Nuppát gurgadas ii vástit ovddit mearrádusaide. Mearrádus mearkkaša ahte gielddat čielgasit galget jearrat fuolaheaddjis, gii ohcá ovdaskuvlasaji mánnásis, jus sávva dakkár ovdaskuvlla, mas oahpahus jođihuvvo dan dahje daid unnitlogugielaide, man hálddahusguvlui gielda gullá. Ii leat doarvái ahte gielda jearrá fuolaheaddjis jus mánás lea iežá eatnigiella. Jearaldat sáhtta omd. biddjot nu ládje ahte addo vejolašvuohta dieđihit sávaldaga ohcanskovvá dahje vástideaddji e-bálvalusa bokte. Lea dehálaš ahte boahtá ovdan ahte lea eaktodáhtolaš vástidit jearaldaga.

Skuvláláhka 25 kap. ležá pedagogalaš doaibma

5a§ Ruovttogielda, mii lága (2009:724) našuvnnalaš unnitlogu ja unnitlogugielaid birra mielde lea hálddahusguovlu, ja mas lea dakkár doaibma, masa čujuhuvvo 2 ja 5 §, galgá rahčat dan ovdii ahte fállat mánáide, geaid fuolaheaddjit gáibidit, saji dakkár doibmii gos olles dahje mearkkašahtti oassi čađahuvvo suomagillii, meänkielii dahje sámegillii.

Jus gielda fállá doaimma 2 dahje 5 § jelgii, galgá fuolaheaddjis, gii ohca dakkár doaimma, jerrojuvvot jus háliidit saji suomagielat, meänkieli dahje sámegielat doibmii.

Jus gielda, mii gullá hálddahusguvlui, lágida rabas ovdaskuvlla 3 § jelgii, de dat galgá, jus gávndno dakkár beroštupmi, rahčat dan ovdii ahte fállat olles dahje mearkkašahtti oasi suomagillii, meänkielii dahje sámegillii.

Láhkakomentára

Paragráfa lea ođas dan dihte go mudden rievttis muhtin iežá pedagogalaš doibmii unnitlogugillii sirdojuvvo unnitlogulágas skuvláláhkii. Mearrádus oaivvilda dakkár pedagogalaš fuolahusa, mii fállajuvvo ovdaskuvlla sajis 2 § (omd. veahkabeaiveruoktu), rabas ovdaskuvla 3 § jelgii ja dakkár fuolahus, mii fállajuvvo áiggis go ovdaskuvla ii fállajuvvo 5 § (omd. ng. idjaruoktu).

Vuosttaš gurgadas lea eanaš oassái seammá go ovddit 17 § unnitlogulágas. Rievdadus lea ahte “oasit” lonuhuvvo “mearkkašahtti oassái” ja mudden rabas ovdaskuvllas 3 § jelgii váldojuvvo eret. Gielddat eai leat geatnegahtton fállat doaibmahámiid 2 ja 5 §§.

Njuolggadus mearkkaša ahte gielda, jus vállje jođihit dakkár doaimma, galgá rahčat dan ovdii ahte fállat mánnái, gean fuolaheaddjit gáibidit saji dakkár doibmii, mas olles dahje mearkkašahtti oassi doaimmas jođihuvvo dan dahje daid unnitlogugielaide, masa gielda lea hálddahuovlu. Mii guoská doahpaga “mearkkašahtti oassi” čujuhuvvo kommentáarii 8 kap. 12 b §.

Nuppát gurgadas ii vástit ovddit mearrádusaide. Mearrádus mearkkaša ahte gielda, jus fállá doaimma 2 dahje 5 § jelgii, čielgasit galgá jearrat fuolaheaddjis, guhte ohcá saji dakkár doibmii, jus sávvá oažžut saji dohko, gos doaibma jođihuvvo dan dahje daid unnitlogugielaide, masa gielda lea hálddahuovlu. Geatnegasvuoda dárkilit mearkkašupmi čilgejuvvo 8 kap. 12 b § kommentáras.

Goalmmát gurgadas oaivvilda rabas ovdaskuvlla 3 § jelgii ja vástida muhtin muddui seammá go ovddit unnitlogulága 17 §. Mearrádus rievdaduvvo nu ládje ahte galgá leat doarvái ahte gielddat galget rahčat fállat doaimma suomagillii, meänkielii ja sámegillii, eavttuin ahte gávdno dakkár gáibádus. Árvvoštallan das jus gávdno gáibádus sáhtta dahkkot jearaldagaid dahje oaiviliid vuodul, mat leat bohtán gildii dakkár doaimma birra, omd. ráđđádallamiin, maid gielda galgá doallat našuvnnalaš unnitloguiguin unnitlogulága 5 § jelgii.

Sosiálabálvaluslága 5. kap.

6§ Sosiálalávdegoddi galgá bures oahpástuvvat gieldda vuorrasiid eallineavttuide ja ohcandoaimmas olis ovdanbuktit sosiálalávdegotti doaimmaid dán dáfus.

Gieldá galgá plánet doaibmabijuidis vuorrasiid hárrái. Plánenbarggus galgá gieldda ovttasbargat regiovnnain ja iežá servodatásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin.

Gieldda galgá bargat dan ovdii ahte gávdnojit bargit, geain lea suomagiela, jiddisch, meänkieli, romani chib dahje sámegiela máhttu doppe, gos dát dárbbahuvvo boarrásiidfuolahusas.

Láhkakomentára

Paragrafa goalmát gurgadas rievdaduvvo nu ahte geatnegasvuohta viiddiduvvo gustot maiddái jiddisch ja romani chib. Ovdabarggu 5 kap. 6 § goalmát gurgadasa jelgii, mearrádusa mielde ii čuovo makkárge geatnegasvuohta dakkaviđe virgádit bargi giellamáhtuin. Virgádeamis berre goitge unnitlogugiellamáhttu leat ánsun (prop. 2008/09:158 s.138).

9 789198 773668

Sámediggi

Sámedigge Sámediggie Saemiedigkie Sametinget

www.sametinget.se

